

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cluj
 Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

Europa în secolul naționalităților

Prof. univ. Dr. Ioan SCURTU

Prof. univ. Dr. Ioan SCURTU – Sesiunea de la Maia

Perioada cuprinsă între 1815 și 1920 este numită secolul naționalităților. Acest secol s-a caracterizat prin afirmarea dreptului popoarelor la propria lor libertate, care impunea autodeterminarea și formarea statelor naționale.

Baza teoretică a acestei evoluții a constituit-o *Declarația drepturilor omului și cetățeanului* adoptată de Marea Revoluție franceză din 1789, care prevedea: Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în

drepturi (art. I). Principiul oricărei suveranități rezidă în principal în națiune; nici o entitate, nici un individ nu pot exercita o autoritate care nu emană în mod explicit de la ea (art. III). Nimeni nu poate fi tras la răspundere pentru opiniile sale (art. X). Comunicarea liberă a gândurilor și opiniilor este unul din drepturile cele mai de preț ale omului (art. XI).

Ideile Revoluției franceze și apoi războaiele napoleoniene au zdruncinat din temelie regimurile feudale absolutiste. În teritoriile cucerite de Napoleon Bonaparte au fost aplicate legi inspirate din revoluția franceză, care au asigurat dezvoltarea Europei moderne pe baze naționale.

Definiția națiunii a fost dată de revoluționarul italian Giuseppe Mazzini (1805-1872), care a scris: „Prin națiune noi înțelegem totalitatea cetățenilor care vorbesc aceeași limbă, asociați, egali în drepturi civile și politice, în intenția comună de a dezvolta și perfecționa progresiv forțele sociale și activitatea acestor forțe”. Luptător pentru crearea statelor naționale, Mazzini susținea că toți cetățenii care alcătuiau națiunea trebuie să fie liberi, egali și frați. Dacă în vârful națiunii existau privilegiați, atunci se vicia întreaga construcție statală. Ca urmare, se impunea ca noile state naționale să aibă un regim republican.

Viața s-a dovedit mult mai complexă comparativ cu cea imaginată de Mazzini. După înfrângerea lui Napoleon Bonaparte forțele conservatoare, întrunite în Congresul de la Viena din 1814-1815, au alcătuit Sfânta Alianță, având ca principal obiectiv restabilirea echilibrului european pe baza principiului legitimității. Împărații și regii s-au unit pentru ași apăra în comun privilegiile împotriva luptei națiunilor pentru propria lor libertate. Ca urmare, forțele revoluționare au fost nevoite să țină seama de această realitate pentru ași realiza obiectivele naționale.

Istoria a dovedit că lupta popoarelor pentru constituirea de state proprii nu a putut fi stăvilită. Între 1815-1920 s-a format marea majoritate a statelor naționale din Europa.

Încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea lupta pentru crearea statelor naționale a luat o amploare fără precedent, iar harta Europei a cunoscut importante modificări.

OLANDA, cucerită de Franța în 1795, și-a dobândit independența la 8 iunie 1815, formând împreună cu Belgia și Luxemburg-ul Regatul Unit al Țărilor de Jos. Această uniune avea să fie parăsită de Belgia (1830) și de Luxenburg (1890), iar Olanda a rămas o importantă țară europeană.

GRECIA se afla sub ocupația otomană încă din 1453, când Mahomed al II-lea a cucerit Bizanțul. În 1814 grecii au constituit societatea secretă Eteria, cu sediul la Odesa, fiind încurajați de Rusia, care urmărea slăbirea Imperiului Otoman. Sub conducerea lui Alexandru Ipsilanti, militanții Eteriei au pornit la începutul anului 1821 spre Grecia, pătrunzând la 22 februarie 1821 în Moldova și apoi în Muntenia, cu intenția de a provoca un război între Rusia și Imperiul Otoman. În Muntenia izbucnise la 23 ianuarie 1821 revoluția condusă de Tudor Vladimirescu, al cărui principal obiectiv era înlăturarea domniilor fanariote și modernizarea societății românești, dar urmărind să evite un război cu otomanii.

La 28 februarie 1821 s-a anunțat decizia Congresului Sfintei Alianțe, desfășurat la Viena, la care a participat și țarul Rusiei, de a dezavua Eteria. S-a ajuns la un conflict între Ipsilanti și Tudor Vladimirescu, încheiat prin uciderea revoluționarului român la 25 mai martie 1821. La rândul lor, eteriștii au fost zdrobiți de armata turcă în bătălia de la Drăgășani (7 iunie 1821).

Pe de altă parte, în Grecia a izbucnit răscoala antiotomană, în timpul căreia la 25 martie 1821 și-a proclamat independența (această dată avea să devină Ziua Națională a Greciei). Timp de opt ani au avut loc confruntări sângeroase între patrioții greci și trupele otomane, fapt ce a determinat intervenția marilor puteri – Rusia, Franța și Marea Britanie. Prin tratatul de la Adrianopol din 14 septembrie 1829 a fost recunoscută independența Greciei sub protecția colectivă a puterilor europene.

BELGIA, aflată sub stăpânirea Franței, a trebuit să accepte decizia Sfintei Alianțe din 1815, privind unirea acesteia cu Olanda și Luxenburg-ul în cadrul Regatului Unit al Țărilor de Jos sub un monarh olandez. La 25 august 1830 belgienii s-au ridicat împotriva Olandei, reușind să-și proclame independența la 4 octombrie 1830.

Puterile europene (Austria, Marea Britanie, Prusia, Rusia și Franța), întrunite în conferința de la Londra, au recunoscut, la 20 ianuarie 1831, independența Belgiei. Rege a devenit Leopold I, din familia Saxa-Coburg, care a fost încoronat la 21 iulie 1831, această dată devenind Ziua Națională a Belgiei.

La mijlocul secolului al XIX-lea s-a constituit statul modern ROMÂNIA. În lupta pentru unitate național-statală fruntașii politici ai românilor au urmărit două obiective esențiale: pe de o parte, folosirea mutațiilor care survineau în raportul de forțe dintre marile puteri și pe această bază stabilirea obiectivelor într-o anumită etapă istorică, și pe de altă parte, realizarea conexiunii cu alte popoare europene care vizau același obiectiv.

De-a lungul istoriei românii și-au manifestat credința că vor ajunge să aibă un stat propriu, cuprinzând toate teritoriile în care ei constituiau majoritatea populației. Situația era complicată, datorită faptului că teritoriul lor național se afla sub dominația celor trei imperii vecine: Moldova și Țara Românească – tributare Imperiului Otoman, Transilvania și Bucovina întegrate în Imperiul Habsburgic, Basarabia ocupată de Imperiul Rusiei.

Este o realitate că eforturile guvernanților de la Budapesta vizând maghiarizarea românilor din Transilvania, a celor de la Viena de a impune românilor din Bucovina limba și cultura germană, precum și confesiunea catolică, a Petersburg-ului de a-i rusifica pe românii din Basarabia nu au dat rezultatele scontate. Aceștia și-au păstrat limba română și confesiunea ortodoxă, au transmis din generație în generație tradițiile, obiceiurile, basmele și legendele populare.

Pentru realizarea statului național, românii au acționat cu prudență, pentru a nu abate asupra lor armatele celor trei mari puteri. La mijlocul secolului al XIX-lea ei au apreciat că obiectivul realist era Unirea Principatelor. În programul intitulat *Dorințele Partidei Naționale din Moldova*, scris de Mihail Kogălniceanu în august 1848, se afirma că unirea Moldovei cu Valahia era „cheia bolții” fără de care s-ar prăbuși întreg edificiului național.

După înfrângerea revoluției prin intervenția militară a Imperiului Otoman și a Rusiei, fruntașii acesteia – trimiși în exil – au desfășurat o amplă activitate pe plan european pentru a-i convinge pe liderii politici din statele europene despre necesitatea Unirii Principatelor. În același timp, au acționat – mai ales prin publicarea de articole în presa europeană – pentru a crearea unui curent de opinie în sprijinul acestui deziderat național.

Congresul de pace de după războiul Crimeii, desfășurat la Paris în februarie-martie 1856, a hotărât să îndepărteze Rusia de la gurile Dunării și a retrocedat Moldovei partea de sud a Basarabiei (județele Cahul, Bolgrad și Ismail).

Deși Principatele nu au luat parte la război, Congresul a luat în discuție solicitarea acestora, stabilind organizarea unor Adunări ad-hoc prin care românii să se pronunțe dacă doresc sau nu Unirea. Rezultatul din octombrie 1857 a fost pozitiv, iar Puterile Garante au acceptat parțial această dorință a românilor. Convenția de la Paris din aprilie 1858 prevedea că cele două țări se vor numi Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei, cu o Curte de Casație comună, dar fiecare având domn, guvern și adunare (parlament) proprii.

Profitând de faptul că în decizia respectivelor puteri nu se preciza că aceeași persoană nu putea fi aleasă domn în ambele Principate, atât Adunarea electivă a Moldovei, cât și Adunarea electivă a Munteniei l-au ales domn pe Alexandru Ioan Cuza, la 5 și respectiv 24 ianuarie 1859. Astfel s-a realizat statul modern român.

Puterile Garante au fost puse în fața faptului împlinit. Treptat, dubla alegere a fost recunoscută pe plan european. Ultima puterea care a acceptat-o a fost Imperiul Otoman, la 20 noiembrie 1861. În ziua de 11 decembrie 1861, Alexandru Ioan Cuza a lansat o proclamație către națiune în care aducea la cunoștință oficială că „Unirea este îndeplinită, naționalitatea română este întemeiată”. La 22 ianuarie 1862 s-a constituit primul guvern unitar al României, iar în ziua de 24 ianuarie 1862, când deputații moldoveni și munteni s-au întrunit într-o Adunare comună, iar Bucureștiul a devenit capitala țării, Alexandru Ioan Cuza a anunțat „Unirea definitivă a Principatelor”.

Sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza s-au înfăptuit reformele care au stat la baza organizării unitare a României moderne. S-au adoptat legi privind învățământul, justiția, finanțele, armata, cultele, sistemul de măsuri și greutate, lucrările publice, s-a înființat Ministerul de Externe etc. etc.

Statul național român a constituit nucleul în jurul căruia au gravitat teritoriile românești aflate sub dominație străină.

Aproape simultan cu România s-a constituit ITALIA. De-a lungul evului mediu nu a existat un stat al italienilor, ci doar mai multe organizații statale, care gravitau în jurul unor mari orașe: Torino, Roma, Florența, Genova, Milano, Veneția etc. Unele dintre acestea au fost ocupate succesiv sau simultan de Imperiul Romano-German, Spania, Franța, Austria.

Realizarea unirii italienilor a fost un proces lung și dificil. Pe măsură ce s-a dezvoltat conștiința națională s-a afirmat și voința lor de unire, cunoscută sub numele de *resorgimento* (1815-1870). Unificarea a început în jurul Piemontului, stat cu capitala la Torino, în fruntea căruia se afla regele Victor Emanuel II (1849-1878) din dinastia de Savoia. Principalul artizan al unificării Italiei a fost Camillo Cavour, ajuns prim-ministru în anul 1852.

În 1859, Piemontul s-a aliat cu Franța în războiul împotriva Austriei, iar în urma victoriei obținute, Lombardia s-a unit cu Piemontul. La rândul său, Giuseppe Garibaldi a condus lupta pentru înlăturarea lui Francisc al II-lea din fruntea Regatului celor Două Sicilii (1860-1861), pe care le-a unit cu Piemontul. În 1861, regele Victor Emanuel II a fost proclamat rege al Italiei. Astfel a apărut un nou și important stat pe harta Europei.

În 1866, Italia s-a aliat cu Prusia împotriva Austriei, fapt ce a condus la obținerea Veneției. În 1870, Roma a devenit capitala Italiei, moment ce marchează încheierea procesului de formare a acestui stat.

LUXEMBURG-ul, stat aflat în nordul continentului, a fost inclus în 1815 în Regatul Unit al Țărilor de Jos, din care s-a desprins, proclamându-și independența la 11 mai 1867. Prin Constituția din 1868, Luxemburg-ul a devenit monarhie ereditară, proclamându-și neutralitatea perpetuă.

GERMANIA a luat ființă în urma unei complicate evoluții istorice. Prin pacea de la Westfalia (1648) spațiul locuit de germani a fost împărțit în peste 300 de ducate, comitate și alte stătuțe rivale, între acestea Prusia, Bavaria, Saxonia, Hanovra. În urma Congresului de la Viena (1814-1815) s-a constituit Confederația Germană, în cadrul căreia s-au impus Austria și Prusia.

Otto von Bismarck, cancelar al Prusiei din 1862, a trecut la unificarea statelor germane „prin sânge și fier”, cucerindu-le pe rând. În 1866 a declanșat războiul împotriva Austriei, pe care a învins-o. Peste patru ani, Prusia a invadat Franța și a înfrânt-o în bătălia de la Sedan (septembrie 1870). A urmat proclamarea regelui prusac Wilhelm I în calitate de împărat al Germaniei. Somptuoasa ceremonie s-a desfășurat în ziua de 18 ianuarie 1871 la Versailles, în Sala Oglinzilor. Astfel, a apărut în centrul Europei o mare putere – Imperiul German.

Între timp, ROMÂNIA a cunoscut evoluții importante. La 10 mai 1866 a fost proclamat domnitor Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, înrudit cu regele Prusiei. Prin apelul la o dinastie străină oamenii politici români au urmărit obținerea sprijinului internațional în vederea obținerii independenței de stat.

La 9 mai 1877, Parlamentul a proclamat independența României, care a fost consfințită pe câmpul de luptă în războiul purtat alături de Rusia împotriva Imperiului Otoman. Prin tratatul de pace de la Berlin, din 1 iulie 1878, Marile Puteri au recunoscut independența de stat a României și au stabilit ca DOBROGEA, ocupată de otomani la începutul secolului al XV-lea, să revină României. S-a realizat astfel cea de-a doua etapă, după cea din 1859, pe calea făuririi statului național unitar român.

Pe de altă parte, Congresul a hotărât ca cele trei județe din sudul Basarabiei să fie cedate Rusiei.

Alături de România, prin tratatul de la Berlin din 1 iulie 1878 au obținut independența alte două țări: SERBIA și MUNTENREGRU.

La începutul secolului al XX-lea pe harta Europei au apărut noi state. Unul dintre acestea a fost NORVEGIA, care încă din 1397 făcea parte dintr-o uniune personală (dinastică) împreună cu Danemarca, Suedia, Islanda și Finlanda. Înfrângerea Danemarcei, aliata Franței în timpul lui Napoleon Bonaparte, a fost urmată de tratatul anglo-danez din 14 ianuarie 1814 prin care uniunea a fost dizolvată.

Norvegia și-a proclamat independența la 17 iunie 1814, adoptând o Constituție proprie (această dată a devenit Ziua Națională a Norvegiei). A urmat un război cu Suedia (iulie-august 1814), în urma

căruia Norvegia a fost nevoită să accepte uniunea personală impusă de suedezi. Peste nouă decenii, la 18 noiembrie 1905, Norvegia a denunțat această uniune, alegându-și o dinastie proprie. De această dată, Suedia nu s-a împotrivit astfel că independența i-a fost acceptată.

În Balcani, bulgarii s-au remarcat prin mai multe răscoale împotriva Imperiului Otoman, iar în 1877-1878 unități militare bulgare au participat la războiul ruso-româno-turc. Prin tratatul ruso-otoman de la San Stefano din 3 martie 1878, BULGARIA a obținut o largă autonomie (aceasta a devenit Ziua Națională a acestei țări). Tratatul a fost revizuit de Congresul de la Berlin din 1878, care a recunoscut autonomia Bulgariei, dar cu o diminuare a teritoriului. Peste 30 de ani, la 5 octombrie 1908, Bulgaria și-a proclamat independența, iar Ferdinand I și-a luat titlul de țar.

ALBANIA, ocupată de Imperiul Otoman din secolul al XV-lea, a participat la răscoala popoarelor balcanice din 1908 – 1912. La 28 noiembrie 1912, Congresul național a proclamat independența Albaniei, recunoscută pe plan internațional în august 1913.

Prin pacea de la București (august 1913) s-au reșezat granițele statelor din Balcani. ROMÂNIA a primit CADRILATERUL (două județe din sudul Dobrogei – Durostor și Caliacra), extindu-și astfel zona de acces la Marea Neagră.

Peste un an, în iulie 1914, a izbucnit Primul Război Mondial, într-o atmosferă de entuziasm general. În ambele tabere se acreditase ideea că acesta va fi scurt și că în câteva luni, cel mult până la Crăciun (25 decembrie), militarii se vor întoarce victorioși la casele lor. Inclusiv socialiștii – care până atunci militaseră pentru pace – au votat credite de război pentru statele lor, fapt ce a dus la desființarea Internaționalei a II-a. Chiar și minoritățile naționale au ținut să-și declare loialitatea față de statele respective, tinerii provenind din rândul acestora plecând într-o atmosferă euforică la război.

Dar, după trei ani starea de spirit s-a modificat. Prelungirea războiului, duritatea luptelor, marele număr de morți și răniți, lipsurile de tot felul resimțite de cei rămași acasă, întinderea unor boli molipsitoare ca urmare a lipsei condițiilor igienice de viață au generat o stare de nemulțumire tot mai evidentă. Pe acest fond, lupta de eliberare a popoarelor pentru formarea statelor naționale sau întregirea altora s-a amplificat.

Spre sfârșitul războiului și în perioada imediat următoare harta Europei a cunoscut modificări esențiale, pe ruinele marilor imperii multinaționale – Rus și Austro-Ungar – apărând noi state, iar altele întregindu-și unitatea teritorială.

La 26 februarie (11 martie, stil nou) 1917, în Petrograd, capitala imperiului Rus, s-a declanșat greva generală sub lozincile: „Jos războiul! Jos țarul! Vrem pâine!” Încercarea autorităților imperiale de a restabili ordinea prin forță a eșuat, militarii trecând de partea revoluționarilor. La 2/15 martie s-a format un guvern provizoriu condus de prințul Gheorghe Evghenovici Lvov. În aceeași zi țarul Nicolae al II-lea a abdicat, desemnându-l ca succesor pe marele duce Mihail, dar acesta nu a acceptat să ocupe tronul.

În lunile următoare revoluția s-a extins, popoarele din partea răsăriteană a imperiului proclamându-și rând pe rând autonomia și apoi independența. Nu a fost un proces linear, ci unul complex, care s-a întins, în unele situații, din 1917 până în 1922.

FINLANDA a fost prima țară care și-a proclamat independența națională la 6 decembrie 1917, când s-a format un guvern național. Această dată a devenit Ziua Națională a Finlandei. La 18/31 decembrie 1917 guvernul sovietic a recunoscut independența de stat a Finlandei. Dar, în ianuarie 1918 s-a format un guvern paralel, revoluționar, care a proclamat Republica Muncitorească Finlandeză. S-a declanșat un război civil (ianuarie-mai 1918) între gruparea sovietică și cea națională condusă de generalul Mannerheim, ajutată de trupe germane și voluntari suedezi. Bolșevicii au fost înfrânți la 5 mai 1918, puterea fiind preluată de generalul Mannerheim. La 17 iulie 1919 Finlanda a devenit Republică, având capitala la Helsinki.

ESTONIA și-a proclamat autonomia la 30 martie 1917 și apoi independența la 24 februarie 1918. La 4 martie 1918, această țară a fost ocupată de armata germană. După prăbușirea Germaniei, la 11 noiembrie 1918, au urmat doi ani de convulsii interne. La 29 noiembrie 1918, bolșevicii estonieni, sprijiniți de Armata Roșie, au proclamat Republica Sovietică Estoniană cu capitala la Narva. De această

dată au intervenit armata britanică și voluntari scandinavi în urma căreia s-a instaurat un nou guvern național în ianuarie 1919 condus de Konstantin Päts. La 5 mai 1919 Adunarea Constituantă a proclamat Republica Estonă independentă, care a adoptat Constituția din 15 iunie 1919. Prin tratatul de la Tartu din 2 februarie 1920, Rusia sovietică a recunoscut independența Estoniei.

LETONIA a avut o evoluție deosebită. În ziua de 21 noiembrie 1917, la Riga s-a instaurat puterea sovietică. În februarie 1918, trupele germane au ocupat această țară baltică și au sprijinit formarea unui guvern național. După capitularea Germaniei, a fost proclamată independența Letoniei la 18 noiembrie (aceasta a devenit Ziua sa Națională). Peste o lună, bolșevicii, cu sprijinul Armatei Roșii, au instaurat din nou puterea sovietică (17 decembrie 1918). Țara a fost teatrul confruntărilor între trupele bolșevice și cele naționale, acestea din urmă obținând victoria în ianuarie 1920. La 11 august 1920 a fost semnat tratatul de pace, prin care Rusia recunoștea independența Letoniei.

LITUANIA și-a constituit în septembrie 1917 un Consiliu Național cu capitala la Vilna (Vilnius), susținut de Germania. La 16 februarie 1918, și-a proclamat independența (aceasta a devenit Ziua Națională a Letoniei). Prin tratatul de pace semnat de Rusia cu Puterile Centrale la Brest-Litovsk (3 martie 1918), Lituania a fost separată de Rusia, dar a rămas sub ocupație germană.

După înfrângerea Germaniei, a urmat războiul civil (1918-1919). Pe o parte din teritoriul Lituaniei puterea a fost preluată de bolșevici, care au proclamat Republica Sovietică Lituaniană la 16 decembrie 1918. Au intervenit trupe poloneze și germane în sprijinul guvernului național, care au înfrânt Armata Roșie, astfel că puterea bolșevică a fost înlăturată în aprilie 1919. În ziua de 12 iulie 1920 s-a încheiat tratatul de pace sovieto-lituanian, prin care Rusia recunoștea independența Lituaniei. La 1 august 1922 a fost adoptată Constituția prin care Lituania devenea Republică, având capitala la Kaunas (Kovno), ulterior la Vilnius.

UCRAINA era împărțită, încă din 1798, între Rusia și Austria. Neavând, de-a lungul istoriei, o statalitate consistentă, ucrainenii n-au reușit să acționeze unitar în condițiile prăbușirii celor două imperii multinaționale. Partea răsăriteană a cunoscut cu intensitate ravagiile revoluției declanșată de Petrograd. În ziua de 10/23 iunie 1917, Rada (parlamentul) de la Kiev a proclamat autonomia Ucrainei în cadrul Rusiei.

Au urmat patru ani de război civil. Bolșevicii ucraineni, sprijiniți de Consiliul Comisarilor Poporului care a preluat puterea în Rusia, au format Republica Sovietică Ucraineană cu capitala la Harkov (11/24 decembrie 1917). Aceasta a cerut ajutorul sovieticilor, astfel că în februarie 1918, Armata Roșie a ocupat o mare parte a Ucrainei.

La 1 martie 1918, trupele germane au ocupat Kiev-ul și au reinstalat puterea Radei Centrale. Prin pacea de la Brest-Litovsk, din 3 martie 1918, Rusia a renunțat la Ucraina, dar după capitularea Germaniei, Lenin a denunțat în ziua de 13 noiembrie 1918 tratatul de la Brest-Litovsk. La 29 noiembrie 1918 puterea sovietică a fost instaurată în Ucraina.

În ziua ocupată de Austria, la 15 noiembrie 1918 s-a constituit Republica Ucraineană de Vest, cu capitala la Liow (Lvov). Acest stat urmărea să cuprindă și Galiția, intrând în conflict cu Polonia. La rândul său, Polonia era în război cu Rusia și Ucraina, iar la 25 aprilie 1920, armata polonă a ocupat orașul Kiev. A interveni Armata Roșie, care i-a alungat pe polonezi.

Prin pacea de la Riga din 9/18 martie 1921, o parte din vestul Ucrainei (Volânia și Galiția) a fost ocupată de Polonia.

Armata Roșie a obținut succese în partea de Est, iar în 1922, Ucraina a devenit parte a Uniunii Sovietice.

POLONIA era împărțită din 1795 între Rusia, Austria (din 1867 – Austro-Ungaria) și Prusia (din 1871- Germania). În timpul Primului război Mondial o parte a polonezilor a luptat în armata Antantei, iar o alta în cea a Puterilor Centrale. Fiecare tabără a urmărit să-i câștige pe polonezi, promițându-le recunoașterea independenței.

Pe teritoriul Rusiei s-a constituit Comitetul Național Polonez, care urmărea reconstituirea Poloniei medievale sub protecția Petersburgului. În zona ocupată de Austria s-a proclamat, la 5 noiembrie 1916, Regatul Poloniei sub protecția Puterilor Centrale.

Prin tratatul de la Brest-Litovsk, din 3 martie 1918, Rusia a renunțat la teritoriile poloneze, fapt ce a facilitat procesul de unificare a acestora. La 11 noiembrie 1918 s-a constituit Polonia independentă sub conducerea lui Józef Pilsudski.

ROMÂNIA și-a întregit teritoriul în cursul anului 1918 prin Unirea teritoriilor naționale ocupate de Rusia, Austria și Ungaria (Austro-Ungaria).

BASARABIA a cunoscut febra revoluției imediat după izbucnirea acesteia la Petrograd. În ziua de 2 aprilie 1917, ziarul „Cuvânt Moldovenesc”, care se edita la Chișinău, anunța constituirea Partidului Național-Moldovenesc. La 18 aprilie 1917 a fost organizată o mare întrunire la Odesa, cu participarea a peste 10 000 de basarabeni – ofițeri, soldați, studenți, profesori, preoți etc – care s-a pronunțat pentru autonomia Basarabiei.

În zilele de 20-27 octombrie (2-9 noiembrie, stil nou) 1917 a avut loc la Chișinău, congresul militarilor moldoveni, la care au participat 989 delegați. Congresul a hotărât „să declare autonomia teritorială și politică a Basarabiei”, iar pentru „ocârmuirea” acesteia „în cel mai scurt timp să se alcătuiască Sfatul Țării”.

Au avut loc alegeri pentru Sfatul Țării, care s-a întrunit la 21 noiembrie în localul Liceului nr. 3 din Chișinău. În ziua de 2 decembrie 1917, acesta a votat în unanimitate *Declarația* prin care se anunța constituirea Republicii Democratice Moldovenești, stat autonom, egal cu celelalte state care compuneau Republica Democratică Federativă Rusă. A fost un pas decisiv spre afirmarea identității naționale, conte

Republica Democratică Moldovenească s-a confruntat, de la început, cu probleme extrem de grave. Pe de o parte, anarhia care a cuprins Rusia s-a extins și în Basarabia, unde vechile autorități țariste au fost înlăturate, iar cele noi, în curs de constituire, nu aveau capacitatea de a domina situația.

Pe de altă parte, după ieșirea Rusiei din război, militarii ruși de pe teritoriul României, recurgeau la jafuri și omoruri, generând o stare de tensiune în rândul populației. La Chișinău s-a constituit un Comitet Revoluționar, care într-o telegramă adresată sovietului din Odesa la 13 ianuarie 1918 scria: „Ne gândim să lichidăm astăzi, mâine <Sfatul Țării> și <Directoratul>”. Tentativa nu a reușit, deoarece Sfatul Țării a cerut sprijin militar guvernului României. Ca urmare, Divizia 11 infanterie, comandată de generalul Ernest Broșteanu, a intrat în Basarabia, ajungând la Chișinău, unde a fost salutată de Ion Inculeț și ceilalți lideri politici basarabeni în ziua de 15 ianuarie 1918. Membrii Comitetului Revoluționar (bolșervic) au părăsit în grabă capitala Republicii Moldova.

La 24 ianuarie 1918, Sfatul Țării a proclamat, în unanimitate, *Declarația* privind independența Republicii Democratice Moldovenești. Ziua nu a fost aleasă întâmplător: ea amintea de faptul că Rusia rupsese Basarabia din trupul Moldovei, care la 24 ianuarie 1859 se unise cu Muntenia, formând împreună România. Proclamarea independenței Basarabiei reprezenta cel de-al doilea pas spre desprinderea definitivă de Rusia și asigurarea libertății de a decide în conformitate cu interesele și aspirațiile românilor din stânga Prutului.

În istorica ședință din 27 martie 1918 (st. vechi), Sfatul Țării a votat *Declarația* privind Unirea Basarabiei cu România. S-a realizat astfel prima treaptă spre Marea Unire din 1918.

Cel de-al doilea imperiu multinațional, Austro-Ungaria, constituit în 1867, s-a dezagregat în octombrie-noiembrie 1918 pe fondul creșterii nemulțumirilor popularea și al înfrângerilor suferite în război. În ziua de 3/16 octombrie 1918, împăratul Carol I a lansat un apel *Către popoarele mele credincioase*, prin care propunea reorganizarea imperiului pe baze federale. În privința românilor împăratul nu aducea nimic nou: Transilvania rămânea în cadrul Regatului Ungariei, iar Bucovina își păstra statutul de ducat al Austriei. Înfrântă în bătălia de la Vittorio Veneto din 27-28 octombrie 1918, Viena a cerut armistițiul, declarând că recunoaște dreptul de autodeterminare a cehilor, slovacilor și sud-slavilor. Români nu erau menționați.

La 30 octombrie a izbucnit revoluția la Viena, iar la 3 noiembrie, Austro-Ungaria s-a recunoscut învinsă de Antanta. În ziua de 11 noiembrie 1918, împăratul Carol I de Habsburg a abdicat, iar Adunarea Națională provizorie a decis să remită puterea executivă unui Consiliu de Stat (Staatsrat) în frunte cu Karl Renner (cancelar).

În ziua de 12 noiembrie 1918, AUSTRIA a fost proclamată Republică. Astfel monarhia habsburgică a încetat să mai existe, iar Austria a devenit – pentru prima dată în istorie – stat național modern.

Evenimentele s-au precipitat și în UNGARIA. La 25 octombrie s-a constituit Consiliul Național Maghiar, condus de contele Károlyi Mihaly. La 30 octombrie s-a declanșat revoluția la Budapesta, iar la 31 octombrie Consiliul Național a preluat puterea în Ungaria. Ca urmare a abdicării lui Carol I (împăratul Austriei era și regele Ungariei), regimul social-democrat de la Budapesta a proclamat, la 16 noiembrie 1918, Republica Ungară independentă. Acest act marca denunțarea actului dualist din 1867 și constituirea statului național ungar.

POLONIA s-a constituit prin unirea părții ocupate de Rusia cu cea integrată în Austria. La 8 octombrie 1918, Consiliul de Regență polonez a rupt relațiile cu Austria și a proclamat „reunirea tuturor teritoriilor poloneze”. Încercările de constituire un guvern bolșevic au fost dejucate din fașă de experimentatul politician și militar Józef Pilsudski. Teritoriile poloneze din Rusia și cele din Austria s-au reunit, iar Polonia și-a declarat independența la 11 noiembrie 1918. În ziua de 20 februarie 1919, Seimul (parlamentul) a adoptat „Mica Constituție” prin care se stabilea organizarea statului polonez.

Având o elită politică ambițioasă, care a stimulat dorința populației de a redobândi prestigiul de altădată, Polonia a purtat războaie cu vecinii săi pentru dobândirea teritoriilor din timpul regatului medieval. Timp de aproape trei ani (1918-1921), conducerea de la Varșovia a luptat atât cu Ucraina, cât și cu Rusia. Prin pacea de la Riga părțile apusene ale Belorusiei și Ucrainei au revenit Poloniei.

CEHOSLOVACIA s-a constituit prin unirea a două state. Ca urmare a dualismului din 1867, Cehia (Boemia și Moravia) au rămas în cadrul Austriei, iar Slovacia a fost inclusă în Ungaria.

La 14 octombrie 1918 s-a declanșat greva generală la Praga. Pe acest fond, Consiliul Național Ceh a preluat administrația civilă și militară și a proclamat la 28 octombrie independența Cehiei.

Deoarece nu avea o forță de militară proprie, noua conducere a apelat la trupele române din fosta armată habsburgică, comandate de Iuliu Maniu. Acestea au restabilit ordinii în oraș.

În ziua de 30 octombrie 1918, Consiliul Național Slovac a decis unirea Slovaciei cu Cehia, luând astfel ființă Cehoslovacia. La 15 noiembrie 1918, Adunarea Națională l-a ales pe Thomas Garrigue Masarik în funcția de președinte al Cehoslovaciei.

REGATUL SÂRBILOR, CROAȚILOR ȘI SLOVENILOR a fost rezultatul unirii slavilor sud-dunăreni din cadrul monarhiei habsburgice. La 5 octombrie 1918 s-a constituit la Zagreb Vecea Populară Centrală ca organ suprem reprezentativ al teritoriilor iugoslave din Austro-Ungaria. La 24 noiembrie 1918, Vecea a decis crearea Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor.

În ziua de 18 noiembrie (1 decembrie, st. nou) a fost proclamat oficial Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor, care cuprindea Serbia, Macedonia, Slovenia, Croația, Dalmația, Voievodina, Bosnia, Herțegovina, sub conducerea dinastiei Karagheorghevici. La 4 decembrie, Muntenegru s-a unit cu acest regat.

Prin dezagregarea monarhiei habsburgice s-a întregit unitatea se stat a ROMÂNIEI.

Prima provincie istorică românească din Austro-Ungaria care s-a angajat în lupta națională a fost BUCOVINA. La 17 octombrie 1918 s-a constituit la Viena, Consiliul Național Român sub președinția lui Constantin Isopescu-Grecul. A doua zi, Gheorghe Grigorovici declara în Parlamentul de la Viena că „acest bătrân stat și-a dat sufletul” și că „la tendința de a uni poporul român nu va renunța niciodată nici un român”. În ziua de 22 octombrie 1918 a apărut gazeta „Glasul Bucovinei” care milita pentru unirea acestei provincii cu România.

La 27 octombrie 1918 a avut loc, la Cernăuți, Adunarea Constituantă a românilor care a votat *Moțiunea* privind „Unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești într-un stat național

independent”. A fost ales un Consiliu Național alcătuit din 50 de membri și un Consiliu al Secretarilor de Stat (ca organ executiv) din 14 persoane, în frunte cu Iancu Flondor.

Adunarea Constituantă a decis convocarea Congresului General al Bucovinei în ziua de 28 noiembrie 1918. S-a procedat la alegerea deputaților din toate categoriile socio-profesionale, precum și reprezentanți ai minorităților naționale.

După constituire, Consiliul Național a solicitat guvernatorului Bucovinei să-i transfere puterea, dar acesta a refuzat.

Pe de altă parte, la Cernăuți s-a constituit Vecea Populară Ucraineană, care a declarat că Bucovina era „parte componentă” a Ucrainei. Grupuri înarmate de ucraineni au acționat pentru instaurarea controlului asupra Bucovinei, recurgând la acte de forță împotriva românilor, inclusiv la asasinat. S-a ajuns la o stare de anarhie și de nesiguranță generală.

Consiliul Național Român nu avea la dispoziție forțe cu care să facă față acestor vandalisme, drept care a cerut ajutorul militar României. Ca urmare, la 6 noiembrie (27 octombrie, stil vechi) 1918 armata română, condusă de generalul Iacob Zadik, a reușit să restabilească ordinea și liniștea publică în Bucovina.

Congresului general, întrunit la Cernăuți în ziua de 28 noiembrie 1918, a adoptat, în unanimitate, *Declarație* privind „Unirea, necondiționată și pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacin și Nistru cu Regatul României”. S-a realizat astfel cea de-a doua etapă pe calea făuririi statului național unitar român.

TRANSILVANIA a fost cea de-a treia provincie care s-a unit cu România. La 12 octombrie 1918, conducerea Partidului Național Român s-a întrunit la Oradea unde a adoptat o *Declarație* privind hotărârea românilor din Transilvania de a-și decide singuri viitorul. În această declarație – citită de Alexandru Vaida-Voevod în ședința din 18 octombrie a Parlamentului de la Budapesta – se preciza: „Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Ungaria și Transilvania, în calitate sa de factor autorizat a organizației politice a națiunii române, constată în fața situației create prin războiul mondial că rezultatele războiului justifică postulatele seculare ale națiunii române, spre deplina sa libertate națională”. Ca urmare, națiunea română pretinde dreptul „să-și poată determina însăși așezămintele instituționale de stat”.

Pe fondul izbucnirii revoluției la Budapesta în ziua de 30 octombrie 1918, s-a constituit, în noaptea de 30/31 octombrie, Consiliul Național Român Central, alcătuit din șase fruntași ai Partidului Național Român și șase lideri ai Secției Române a Partidului Social-Democrat din Ungaria.

În zilele următoare s-au constituit Consilii Naționale și Gărzi Naționale, care au preluat conducerea Transilvaniei și Banatului, precum și a „părților ungurene” (Crișana și Maramureș). Consiliul Național Român Central a decis, la 20 noiembrie, convocarea Adunării Naționale la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918 (stil nou). S-a stabilit ca la acest for național să participe reprezentanți ai bisericii, asociațiilor culturale și profesionale, ai muncitorilor, tinerimii universitate, precum și deputați aleși pe cercuri (circumscripții) electorale.

Cei 1228 de deputați au votat *Rezoluția* care la primul punct prevedea: „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918 decretează Unirea acelor români și a teritoriilor locuite de dânșii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul, cuprins între Mureș, Tisa și Dunăre”.

Adunarea Națională a ales Marele Sfat Național (cu rol de Parlament), care a doua zi a desemnat Consiliul Dirigent, cu misiunea de a conduce administrarea Transilvaniei până a întrunirea Adunării Naționale Constituante a României.

Hotărârea a fost adusă la cunoștința celor peste 100 000 de români veniți la Alba Iulia pentru a susține și aclama decizia e Unire.

În ziua de 1 Decembrie 1918 s-a încheiat procesul de formare a statului național unitar român – România Întregită sau România Mare – realizându-se idealul pentru care au luptat și s-au jertfit multe generațiile de înaintași.

Octavian Goga – „poetul pătimirii noastre” – putea să scrie plin de satisfacție în 1922:

*Te-am dărâmat, hotar de-odinioară
Brâu împletit din lacrimi și din sânge
Veriga ta de foc nu mă mai strânge
Și lanțul tău a încetat să doară.*

Cu profunzimea sa gândire de om politic și patriot, Ion I. C. Brătianu s-a adresat astfel în ziua de 14 decembrie 1918, cu prilejul primirii delegației de ardeleni care a adus la București actul Unirii Transilvaniei cu România: *De o mie de ani vă așteptăm și ați venit ca să nu ne mai despărțim niciodată. Sunt clipe în viața unui neam de fericire atât de mare că răscumpără veacuri întregi de dureri.*

Bucuria noastră nu e bucuria unei singure generații, ea e sfânta cutremurare de fericire a întregului popor românesc, care de sute și sute de ani a stat sub urgia soartei celei mai cumplite, fără a pierde credința lui nestrămutată în această zi ce ne unește și care trebuia să vie, care nu se putea să nu vie”.

Conferința păcii, întrunită la Paris începând din ianuarie 1919, a ratificat modificările teritoriale survenite în Europa la sfârșitul războiului. Tratatul de la Versailles cu Germania (28 iunie 1919), de la Saint Germain cu Austria (10 septembrie 1919), de la Neuilly sur Seine cu Bulgaria (27 noiembrie 1919), de la Trianon cu Ungaria (4 iunie 1920), precum și cel de la Paris (28 octombrie 1920) au consfințit noile realități politico-statale din Europa, inclusiv Unirea Bucovinei, Transilvaniei și Basarabiei cu România.

Anul 1920 consemna încheierea secolului naționalităților. Documentele atestă faptul că poporul român a fost un factor activ în istoria Europei și a lumii, și-au adus propria contribuție la afirmarea dreptului popoarelor la autodeterminare și constituirea de state naționale.

Bibliografie selectivă:

- Arduino Agnelli, *Ideea de națiune în secolul al XIX-lea în țările care luptau pentru independență*, www.ucr/pdf/international/informatiigenerale/doctor_h_honoris/54pdf. Traducere conf.univ.dr. Elena Pârvu
- I. Ciupercă, *Autodeterminarea – trăsătură fundamentală a istoriei Europei la sfârșitul Primului război Mondial*, în vol. *Marea Unire din 1918 în context european*. Coordonator Ioan Scurtu, București, 2003
- *Enciclopedia Europei*, București, 2002
- *Istoria Românilor*, vol.VII, tom I. *Constituirea României moderne (1821-1878)*. Ed. II-a. Coordonator Dan Berindei, București, 2015
- *Istoria Românilor*, vol. VII, tom 2. *De la independență la Marea Unire (1878-1918)*. Coordonatori: Dan Berindei, Gheorghe Platon, Gheorghe Cliveti, Gheorghe Iacob, București, 2015
- *Istorie universală. Epoca contemporană. 1918-1939*, vol. I. Coordonatori Alexandru Vianu și Constantin Bușe, București, 1975
- *Relațiile româno-sovietice. Documente*, vol.I 1917-1934. Redactor responsabil al ediției române Dumitru Preda, București, 1999